

Συλλογή της Νομολογίας

ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 26ης Οκτωβρίου 2016 *

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 93/13/ΕΟΚ — Άρθρο 99 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου — Συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών — Συμβάσεις ενυπόθηκων δανείων — Ρήτρα κατώτατου επιτοκίου — Συλλογική αγωγή — Ατομική αγωγή με το ίδιο αντικείμενο — Προσωρινά μέτρα»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-568/14 έως C-570/14,

με αντικείμενο αιτήσεις προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Juzgado de lo Mercantil nº 3 de Barcelona (3^ο δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Βαρκελώνης, Ισπανία) με αποφάσεις της 1ης Δεκεμβρίου, της 27ης Νοεμβρίου και της 1ης Δεκεμβρίου 2014 αντίστοιχα, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 9 Δεκεμβρίου 2014, στο πλαίσιο των δικών

Ismael Fernández Oliva

κατά

Caixabank SA (C-568/14),

Jordi Carné Hidalgo,

Anna Aracil Gracia

κατά

Catalunya Banc SA (C-569/14),

και

Nuria Robirosa Carrera,

César Romera Navales

κατά

Banco Popular Español SA (C-570/14),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. L. da Cruz Vilaça, πρόεδρο τμήματος, A. Tizzano (εισηγητή), Αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, M. Berger, A. Borg Barthet και F. Biltgen, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: A. Calot Escobar

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο I. Fernández Oliva, εκπροσωπούμενος από τον F. Bertrán Santamaría, procurador, και τον J. Andreu Blake, abogado,
- η Caixabank SA, εκπροσωπούμενη από τον R. Feixo Bergada, procurador, και τον Ó. Quiroga Sardi, abogado,
- η Catalunya Banc SA, εκπροσωπούμενη από τον I. Fernández de Senespleda, abogado,
- η Banco Popular Español SA, εκπροσωπούμενη από τους C. Fernández Vicién, N. Iglesias, I. Moreno-Tapia Rivas, J. Torrecilla, J. Capell και J. Piñeiro, abogados,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Gavela Llopis,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J. Baquero Cruz και D. Roussanov,

κατόπιν της απόφασης που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη, σύμφωνα με το άρθρο 99 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής απόφασης αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 7 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο ενδίκων διαφορών μεταξύ του Ismael Fernández Oliva και της Caixabank SA στην υπόθεση C-568/14, του Jordi Carné Hidalgo και της Anna Aracil Gracia, αφενός, και της Catalunya Banc SA, αφετέρου, στην υπόθεση C-569/14, καθώς και της Nuria Robirosa Carrera και του César Romera Navales, αφενός, και της Banco Popular Español SA, αφετέρου, στην υπόθεση C-570/14, οι οποίες είχαν όλες ως αντικείμενο το κύρος ρητρών σχετικών με το επιτόκιο στις αντίστοιχες συμβάσεις ενυπόθηκων δανείων που είχαν συνάψει μεταξύ τους οι διάδικοι αυτοί.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.»

- 4 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ορίζει τα κάτωθι:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

Το ισπανικό δίκαιο

- 5 Το άρθρο 721 του Ley 1/2000 de enjuiciamiento civil (κώδικα πολιτικής δικονομίας), της 7ης Ιανουαρίου 2000 (BOE αριθ. 7, της 8ης Ιανουαρίου 2000, σ. 575), προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Σε περίπτωση ασκήσεως αγωγής ή ανταγωγής, κάθε διάδικος μπορεί με δική του ευθύνη να ζητήσει από το δικαστήριο να διατάξει, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος τίτλου, τη λήψη των προσωρινών μέτρων τα οποία κρίνει αναγκαία προς διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της δικαστικής προστασίας που ενδέχεται να χορηγηθεί με την προς έκδοση απόφαση εφόσον γίνουν δεκτά τα αιτήματά του.

2. Τα προσωρινά μέτρα στα οποία αναφέρεται ο παρών τίτλος δεν διατάσσονται επ' ουδενί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, με την επιφύλαξη των κανόνων που ισχύουν για τις ειδικές διαδικασίες. Το δικαστήριο δεν επιτρέπεται επίσης να επιβάλει προσωρινά μέτρα αυστηρότερα από εκείνα τα οποία έχουν ζητηθεί.»

Οι διαφορές των κύριων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 6 Στην υπόθεση C-568/14, η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του I. Fernández Oliva και της CaixaBank, με αντικείμενο το κύρος ρήτρας «κατώτατου επιτοκίου», η οποία περιεχόταν σε σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συναφθείσα μεταξύ τους στις 6 Ιουνίου 2006.
- 7 Η αίτηση στην υπόθεση C-569/14 αφορά ένδικη διαφορά μεταξύ, αφενός, του J. Carné Hidalgo και της A. Aracil Gracia και, αφετέρου, της Catalunya Banc, επίσης με αντικείμενο ρήτρα «κατώτατου επιτοκίου», η οποία περιεχόταν σε σύμβαση υποκατάστασης σε ενυπόθηκο δάνειο που είχε συναφθεί μεταξύ τους στις 21 Ιουνίου 2005.
- 8 Ομοίως, η αίτηση στην υπόθεση C-570/14 υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της N. Robirosa Carrera και του C. Romera Navales και, αφετέρου, της Banco Popular Español, με αντικείμενο το κύρος ρήτρας «κατώτατου επιτοκίου», η οποία περιεχόταν σε σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συναφθείσα μεταξύ τους στις 21 Ιουνίου 2005.
- 9 Οι ενάγοντες και οι ενάγουσες των κύριων δικών άσκησαν τις ατομικές αυτές αγωγές υποστηρίζοντας ότι οι επίδικες ρήτρες «κατώτατου επιτοκίου» είναι καταχρηστικές κατά την έννοια της οδηγίας 93/13, αφού εγγυώνται στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ότι, ανεξαρτήτως της διακύμανσης των επιτοκίων της αγοράς, το ελάχιστο επιτόκιο των ενυπόθηκων δανείων βάσει των συμβάσεων που συνήφθησαν δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να είναι χαμηλότερο από μια προκαθορισμένη τιμή.
- 10 Στο πλαίσιο των ατομικών αυτών αγωγών, τα εναγόμενα στις υποθέσεις των κύριων δικών χρηματοπιστωτικά ιδρύματα επισήμαναν ότι εκκρεμούσε συλλογική αγωγή με το ίδιο αντικείμενο ενώπιον του Juzgado de lo Mercantil nº 11 de Madrid (11^ο δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Μαδρίτης, Ισπανία). Κατά συνέπεια, επικαλούμενα το άρθρο 43 του κώδικα πολιτικής δικονομίας, ζήτησαν να ανασταλεί η εκδίκαση των υποθέσεων των κύριων δικών εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί της συλλογικής αγωγής.

- 11 Στις διαφορές σε σχέση με τις οποίες υποβλήθηκαν οι αιτήσεις στις υποθέσεις C-569/14 και C-570/14, κατόπιν της απόρριψης του ως άνω αιτήματος με διατάξεις που εξέδωσε το Juzgado de lo Mercantil nº 3 de Barcelona (3^ο δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Βαρκελώνης, Ισπανία), η Catalunya Banc και η Banco Popular Español προσέβαλαν τις εν λόγω διατάξεις ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου, προβάλλοντας ένσταση εκκρεμοδικίας βάσει του άρθρου 421 του κώδικα πολιτικής δικονομίας και ζητώντας όχι να ανασταλεί η εκδίκαση των οικείων υποθέσεων αλλά να τεθούν αυτές στο αρχείο, για τον λόγο ότι οι ενάγοντες και οι ενάγουσες των κύριων δικών δεσμεύονταν από την έκβαση της συλλογικής αγωγής.
- 12 Επ' αυτού, το αιτούν δικαστήριο, αναλύοντας τα διάφορα αιτήματα των προαναφερθέντων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, παρατηρεί ότι η αναστολή της εκδίκασης ή, πολλώ μάλλον, η θέση στο αρχείο των ατομικών αγωγών στην περίπτωση όπου εκκρεμεί παράλληλη συλλογική αγωγή, είναι πιθανό να ζημιώσει τα συμφέροντα των ενδιαφερόμενων καταναλωτών, διότι όσοι έχουν ασκήσει ατομικές αγωγές δεν θα μπορούν πλέον να λάβουν συγκεκριμένες απαντήσεις στα αιτήματά τους, αλλά θα εξαρτώνται από το αποτέλεσμα της συλλογικής αγωγής, μολονότι είχαν αποφασίσει να μη μετάσχουν στην τελευταία.
- 13 Συναφώς, αφού σημειώνει ότι το Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (9^ο δικαστήριο εμπορικών διαφορών της Βαρκελώνης, Ισπανία) έχει ήδη υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής απόφασης, ζητώντας ακριβώς να διευκρινιστεί αν το άρθρο 43 του κώδικα πολιτικής δικονομίας είναι συμβατό με το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει, παρά ταύτα, ότι το άρθρο 43 του κώδικα πολιτικής δικονομίας δεν του επιτρέπει να αναστείλει αυτεπαγγέλτως, υπό τέτοιες περιστάσεις, τις διαδικασίες των κύριων δικών. Κατά συνέπεια, διατυπώνει περαιτέρω αμφιβολίες ως προς το αν το άρθρο 43 συνάδει με το σύστημα προστασίας των καταναλωτών το οποίο θεσπίζεται με το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13.
- 14 Το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλλει επίσης κατά πόσον είναι σύμφωνο με την οδηγία 93/13 το άρθρο 721, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας, με δεδομένο ότι η διάταξη αυτή του εθνικού δικαίου του απαγορεύει να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη λήψη προσωρινών μέτρων προς άμβλυνση των αρνητικών συνεπειών που έχει για τους καταναλωτές, ήτοι τους ενάγοντες και τις ενάγουσες των κύριων δικών, η υπερβολική διάρκεια των οικείων διαδικασιών, εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί παράλληλης συλλογικής αγωγής, με την οποία θα δοθεί λύση που ενδέχεται να ισχύσει και για την ατομική αγωγή.
- 15 Κατόπιν τούτου, το Juzgado de lo Mercantil nº 3 de Barcelona (3^ο δικαστήριο εμπορικών υποθέσεων της Βαρκελώνης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Συνιστά το άρθρο 43 του [κώδικα πολιτικής δικονομίας], το οποίο απαγορεύει στον δικαστή να προτείνει στους διαδίκους τη δυνατότητα αναστολής της αστικής δίκης, όταν έχει υποβληθεί από άλλο μονομελές ή πολυμελές δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σαφή περιορισμό των προβλεπομένων από το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13, όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν, προς το συμφέρον των καταναλωτών και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, για την ύπαρξη κατάλληλων και αποτελεσματικών μέσων, προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών;
- 2) Συνιστά το άρθρο 721[, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας], το οποίο απαγορεύει στον δικαστή να λαμβάνει ή να προτείνει αυτεπαγγέλτως τη λήψη προσωρινών μέτρων σε δίκες κατόπιν ατομικών αγωγών στις οποίες τίθεται το ζήτημα της ακυρότητας γενικής ρήτρας ως καταχρηστικής, σαφή περιορισμό των προβλεπομένων από το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13, όσον αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν, προς το συμφέρον των καταναλωτών και

των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, για την ύπαρξη κατάλληλων και αποτελεσματικών μέσων, προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών;

- 3) Πρέπει τα προσωρινά μέτρα που ενδέχεται να ληφθούν, είτε αυτεπαγγέλτως είτε μετά από αίτηση κάποιου διαδίκου, στο πλαίσιο δίκης κατόπιν ατομικής αγωγής, να ισχύουν μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης είτε επί της ατομικής είτε επί της συλλογικής αγωγής που επηρεάζει την εκδίκαση της ατομικής, προκειμένου να εξασφαλίζονται τα αναγκαία και αποτελεσματικά μέσα που προβλέπει το ως άνω άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας;

Το παρόν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο την υπαγωγή της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στην ταχεία διαδικασία του άρθρου 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας.»

- 16 Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 21ης Ιανουαρίου 2015, οι υποθέσεις C-568/14, C-569/14 και C-570/14 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής απόφασης.
- 17 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Fernández Oliva κ.λπ. (C-568/14 έως C-570/14, EU:C:2015:100), απορρίφθηκε το αίτημα του αιτούντος δικαστηρίου για εφαρμογή, ως προς τις υποθέσεις αυτές, της ταχείας διαδικασίας του άρθρου 23α του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 105 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.
- 18 Τέλος, κατόπιν της έκδοσης της απόφασης της 14ης Απριλίου 2016, Sales Sinués και Drame Ba (C-381/14 και C-385/14, EU:C:2016:252), το αιτούν δικαστήριο ενημέρωσε το Δικαστήριο ότι επιθυμούσε να αποσύρει το πρώτο προδικαστικό του ερώτημα. Με την προαναφερθείσα απόφαση, το Δικαστήριο, εξετάζοντας τη σχέση μεταξύ παράλληλων ατομικών και συλλογικών αγωγών με αίτημα την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα παραπλήσιων συμβατικών ρητρών, έκρινε ότι αντιβαίνει στην οδηγία 93/13 εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην περίπτωση εκείνη ισπανική διάταξη, η οποία επιβάλλει στον δικαστή που επιλαμβάνεται ατομικής αγωγής καταναλωτή να αναστείλει αυτομάτως την εκδίκασή της μέχρις ότου εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση επί εκκρεμούς συλλογικής αγωγής, χωρίς να του παρέχει τη δυνατότητα να λάβει υπόψη αν η αναστολή είναι σημαντική για την προστασία του καταναλωτή που άσκησε την ατομική αγωγή, και χωρίς ο τελευταίος να μπορεί να αποδεσμευθεί από την εν λόγω συλλογική αγωγή.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 19 Κατά το άρθρο 99 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, όταν ερώτημα που υποβάλλεται με αίτηση προδικαστικής απόφασης είναι ταυτόσημο με ερώτημα επί του οποίου το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί, όταν η απάντηση σε τέτοιο ερώτημα μπορεί να συναχθεί σαφώς από τη νομολογία ή όταν δεν υπάρχει καμία εύλογη αμφιβολία ως προς την απάντηση που προσήκει στο υποβληθέν με αίτηση προδικαστικής απόφασης ερώτημα, το Δικαστήριο έχει ανά πάσα στιγμή τη δυνατότητα, κατόπιν πρότασης του εισηγητή δικαστή και αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να αποφανθεί με αιτιολογημένη διάταξη.
- 20 Εν προκειμένω, χωρεί εφαρμογή του άρθρου αυτού.
- 21 Με το δεύτερο και το τρίτο του ερώτημα, τα οποία ενδείκνυται να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη εν προκειμένω, που δεν επιτρέπει στον δικαστή, σε περίπτωση ασκήσεως ατομικής αγωγής από καταναλωτή με αίτημα την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περιεχόμενης σε σύμβαση του τελευταίου με επαγγελματία, να

διατάξει αυτεπαγγέλτως τη λήψη προσωρινών μέτρων εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί εκκρεμούς συλλογικής αγωγής με την οποία θα δοθεί λύση που ενδέχεται να ισχύσει και για την ατομική αγωγή.

- 22 Εισαγωγικώς υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, τα εθνικά δικαστήρια, όταν επιλαμβάνονται διαφοράς διεπόμενης από το δίκαιο της Ένωσης, πρέπει να μπορούν να διατάσσουν προσωρινά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα της δικανικής κρίσης που πρόκειται να διατυπωθεί σχετικά με την ύπαρξη των δικαιωμάτων των οποίων γίνεται επίκληση βάσει του δικαίου της Ένωσης (βλ. αποφάσεις της 19ης Ιουνίου 1990, *Factortame* κ.λπ., C-213/89, EU:C:1990:257, σκέψη 21, της 11ης Ιανουαρίου 2001, *Siples*, C-226/99, EU:C:2001:14, σκέψη 19, και της 13ης Μαρτίου 2007, *Unibet*, C-432/05, EU:C:2007:163, σκέψη 67).
- 23 Όσον αφορά τη δικαστική προστασία των δικαιωμάτων που παρέχονται στους καταναλωτές από την οδηγία 93/13 έναντι των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις τις οποίες αυτοί συνάπτουν με επαγγελματίες, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, που ορίζει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, αποτελεί διάταξη αναγκαστικού δικαίου, με την οποία επιδιώκεται να αντικατασταθεί η απορρέουσα εκ της σύμβασης τυπική ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών από μια ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα (βλ., στο ίδιο πνεύμα, αποφάσεις της 14ης Μαρτίου 2013, *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψεις 44 και 45, καθώς και της 17ης Ιουλίου 2014, *Sánchez Morcillo και Abril García*, C-169/14, EU:C:2014:2099, σκέψεις 22 και 23).
- 24 Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να αίρει την ανισότητα η οποία υφίσταται μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία (βλ. αποφάσεις της 4ης Μαρτίου 2013, *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 46, και της 30ής Απριλίου 2014, *Barclays Bank*, C-280/13, EU:C:2014:279, σκέψη 34).
- 25 Ως προς τις συνέπειες τις οποίες πρέπει να έχει η αυτεπάγγελτη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι, μολονότι η οδηγία 93/13 δεν έχει ως σκοπό να εναρμονίσει τις κυρώσεις που πρέπει να επιβάλλονται υπό τέτοιες περιστάσεις, εντούτοις, το άρθρο 7, παράγραφος 1, υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι υπάρχουν κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές (αποφάσεις της 26ης Απριλίου 2012, *Invitel*, C-472/10, EU:C:2012:242, σκέψη 35, και της 14ης Απριλίου 2016, *Sales Sinués και Drame Ba*, C-381/14 και C-385/14, EU:C:2016:252, σκέψη 31).
- 26 Όσον αφορά την απαίτηση να παρέχεται προσωρινή προστασία στους καταναλωτές στις περιπτώσεις διαφορών σχετικών με τέτοιες ρήτρες, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί, στηριζόμενο ειδικότερα στη νομολογία που ανάγεται στην απόφαση της 13ης Μαρτίου 2007, *Unibet* (C-432/05, EU:C:2007:163), ότι αντιβαίνει στην οδηγία αυτή εθνική ρύθμιση η οποία, ενώ δεν προβλέπει, στο πλαίσιο διαδικασίας εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης, λόγους ανακοπής αντλούμενους από τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών που αποτελούν τη βάση του εκτελεστού τίτλου, δεν αναγνωρίζει στο δικαστήριο ουσίας, το οποίο είναι αρμόδιο να εκτιμήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών αυτών, τη δυνατότητα να διατάξει τη λήψη προσωρινών μέτρων, όταν η λήψη τέτοιων μέτρων είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της απόφασής του η οποία περατώνει τη δίκη (βλ. απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 64).
- 27 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί επίσης ότι προσκρούει στην εν λόγω οδηγία εθνική ρύθμιση η οποία δεν επιτρέπει στο δικαστήριο της εκτέλεσης, στο πλαίσιο διαδικασίας εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης, ούτε να εξετάσει, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήματος του καταναλωτή, τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας περιλαμβανόμενης στη σύμβαση η οποία αποτελεί τη βάση τόσο

της οφειλής της οποίας ζητείται η εξόφληση όσο και του εκτελεστού τίτλου ούτε να λάβει προσωρινά μέτρα, όπως να διατάξει την αναστολή της εκτέλεσης, στις περιπτώσεις όπου η λήψη τέτοιων μέτρων είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της απόφασης του δικαστηρίου που περατώνει τη δίκη επί της ουσίας (διάταξη της 14ης Νοεμβρίου 2013, Banco Popular Español και Banco de Valencia, C-537/12 και C-116/13, EU:C:2013:759, σκέψη 60).

- 28 Από το σύνολο της νομολογίας αυτής συνάγεται σαφώς η απάντηση στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, καθόσον αμφότερα θέτουν κατ' ουσία το ζήτημα αν είναι σύμφωνο προς το θεσπιζόμενο με την οδηγία 93/13 σύστημα προστασίας των καταναλωτών το γεγονός ότι το εθνικό δικαστήριο ενώπιον του οποίου ασκείται ατομική αγωγή καταναλωτή, εντός του ίδιου δικονομικού πλαισίου όπως αυτό το οποίο αφορούσε η απόφαση της 14ης Απριλίου 2016, Sales Sinués και Drame Ba (C-381/14 και C-385/14, EU:C:2016:252), αδυνατεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη λήψη προσωρινών μέτρων προκειμένου να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα της απόφασής του που περατώνει τη δίκη, εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί εκκρεμούς συλλογικής αγωγής, με την οποία θα δοθεί λύση που ενδέχεται να ισχύσει και για την ατομική αγωγή.
- 29 Διαπιστώνεται επ' αυτού ότι, ελλείψει εναρμόνισης των δικονομικών μέσων για τη ρύθμιση τόσο της λήψης προσωρινών μέτρων όσο και της σχέσης μεταξύ των ατομικών και των συλλογικών αγωγών τις οποίες αφορά η οδηγία 93/13, απόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να θεσπίσει τέτοιους κανόνες δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι οι κανόνες αυτοί δεν θα είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις του εσωτερικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι δεν θα καθιστούν αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων τα οποία παρέχει στους καταναλωτές το δίκαιο της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ. απόφαση της 14ης Απριλίου 2016, Sales Sinués και Drame Ba, C-381/14 και C-385/14, EU:C:2016:252, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 30 Αφενός, όσον αφορά την αρχή της ισοδυναμίας, από τα στοιχεία που εκτίθενται στις αιτήσεις προδικαστικής απόφασης δεν προκύπτει ότι το άρθρο 721, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας εφαρμόζεται διαφορετικά επί διαφορών σχετικών με δικαιώματα τα οποία στηρίζονται στο εθνικό δίκαιο και επί διαφορών σχετικών με δικαιώματα τα οποία στηρίζονται στο δίκαιο της Ένωσης.
- 31 Αφετέρου, όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας, το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι κάθε περίπτωση στην οποία τίθεται το ζήτημα αν εθνική δικονομική διάταξη καθιστά αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πρέπει να αναλύεται λαμβανομένης υπόψη της θέσης της συγκεκριμένης διάταξης στο πλαίσιο της όλης διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, καθώς και της εξέλιξης και των ιδιαιτεροτήτων της διαδικασίας αυτής (απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 2016, Finanmadrid EFC, C-49/14, EU:C:2016:98, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 32 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι το άρθρο 721, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας απαγορεύει στον εθνικό δικαστή να διατάσσει αυτεπαγγέλτως τη λήψη προσωρινών μέτρων, ακόμη και αν πληρούνται αναμφίβολα οι ουσιαστικές προϋποθέσεις του εσωτερικού δικαίου. Τούτο σημαίνει ότι, όταν ασκείται προς αμφισβήτηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας ατομική αγωγή της οποίας το αποτέλεσμα εξαρτάται από την έκβαση εκκρεμούς συλλογικής αγωγής, σύμφωνα με τις αρχές που τέθηκαν με την απόφαση της 14ης Απριλίου 2016, Sales Sinués και Drame Ba (C-381/14 και C-385/14, EU:C:2016:252), ο καταναλωτής δεν μπορεί να τύχει προσωρινής προστασίας, ώστε να αμβλυνθούν οι αρνητικές συνέπειες της τυχόν υπερβολικής διάρκειας της ένδικης διαδικασίας, παρά μόνον εφόσον έχει ρητώς υποβάλει αίτημα λήψης προσωρινών μέτρων.
- 33 Επισημαίνεται εντούτοις ότι, λαμβανομένων υπόψη, αφενός, της εξέλιξης και, αφετέρου, της περιπλοκότητας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικής διαδικασίας ως προς τη σχέση μεταξύ παράλληλων ατομικών και συλλογικών αγωγών, υπάρχει ένας μη αμελητέος κίνδυνος να μη

διατυπώσει ο καταναλωτής τέτοιο αίτημα, και μάλιστα παρότι ενδέχεται να πληρούνται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη λήψη προσωρινών μέτρων, είτε επειδή αυτός αγνοεί τα δικαιώματά του είτε επειδή δεν αντιλαμβάνεται την έκτασή τους.

- 34 Επιβάλλεται συνεπώς η διαπίστωση ότι ενδέχεται να θίγει την αποτελεσματικότητα της επιδιωκόμενης με την οδηγία 93/13 προστασίας ένα τέτοιο εθνικό δικονομικό σύστημα, καθόσον δεν επιτρέπει στον δικαστή που επιλαμβάνεται ατομικής αγωγής με αίτημα την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη λήψη προσωρινών μέτρων, όπως παραδείγματος χάρη να διατάξει την αναστολή της εφαρμογής της οικείας ρήτρας, για όσο χρόνο το κρίνει σκόπιμο εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί εκκρεμούς συλλογικής αγωγής, ακόμη και αν η λήψη τέτοιων μέτρων είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της απόφασης η οποία πρόκειται να εκδοθεί σχετικά με την ύπαρξη των δικαιωμάτων που προβάλλονται βάσει της οδηγίας 93/13 (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2007, Unibet, C-432/05, EU:C:2007:163, σκέψεις 67 και 77, καθώς και της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 59).
- 35 Πράγματι, αν δεν αναγνωρίζεται στον δικαστή η δυνατότητα να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη λήψη προσωρινών μέτρων στις περιπτώσεις όπου, όπως στις υποθέσεις των κύριων δικών, ο καταναλωτής δεν έχει ζητήσει ρητώς, στο πλαίσιο ατομικής αγωγής, τη λήψη τέτοιων μέτρων προκειμένου να ανασταλεί η εφαρμογή ρήτρας «κατώτατου επιτοκίου» εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί εκκρεμούς παράλληλης συλλογικής αγωγής, ο δικαστής αυτός δεν μπορεί να αποτρέψει μια κατάσταση κατά την οποία ο εν λόγω καταναλωτής θα καταβάλλει, καθ' όλη τη διάρκεια μιας ενδεχομένως μακροχρόνιας ένδικης διαδικασίας, υψηλότερες μηνιαίες δόσεις σε σχέση με εκείνες που θα όφειλε αν η οικεία ρήτρα έμενε ανεφάρμοστη. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν υφίσταται πραγματικός και άμεσος κίνδυνος να περιέλθει εν τω μεταξύ ο καταναλωτής σε αδυναμία πληρωμής, με συνέπεια τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να κινήσουν διαδικασία εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης προκειμένου να επιτύχουν, μέσω της κατάσχεσης της κατοικίας του καταναλωτή και της οικογένειάς του, την καταβολή ποσών που ενδέχεται να μην οφείλονται.
- 36 Λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών αυτών, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικό δικονομικό σύστημα, αφενός, δεν συνάδει με την αρχή της αποτελεσματικότητας, καθόσον αποδεικνύεται ελλιπής και ανεπαρκής η προστασία που παρέχεται στον καταναλωτή στις περιπτώσεις ατομικών αγωγών των οποίων το αποτέλεσμα εξαρτάται από την έκβαση εκκρεμούς συλλογικής αγωγής, και, αφετέρου, δεν συνιστά, εν αντιθέσει προς τα όσα προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ούτε πρόσφορο ούτε αποτελεσματικό μέσο για να παύσει η χρησιμοποίηση συμβατικών ρητρών όπως η επίδικη στην υπόθεση της κύριας δίκης (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2014, Sánchez Morcillo και Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099, σκέψη 43).
- 37 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στις υποθέσεις των κύριων δικών, η οποία δεν επιτρέπει στον δικαστή, σε περίπτωση ασκήσεως ατομικής αγωγής από καταναλωτή με αίτημα την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περιεχόμενης σε σύμβαση του τελευταίου με επαγγελματία, να διατάξει αυτεπαγγέλτως, για όσο χρόνο το κρίνει σκόπιμο, τη λήψη προσωρινών μέτρων εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί εκκρεμούς συλλογικής αγωγής με την οποία θα δοθεί λύση που θα ισχύσει και για την ατομική αγωγή, ακόμη και όταν τέτοια μέτρα είναι αναγκαία προς διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της απόφασης που πρόκειται να εκδοθεί σχετικά με την ύπαρξη των δικαιωμάτων τα οποία επικαλείται ο καταναλωτής βάσει της οδηγίας 93/13.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 38 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στις υποθέσεις των κύριων δικών, η οποία δεν επιτρέπει στον δικαστή, σε περίπτωση ασκήσεως ατομικής αγωγής από καταναλωτή με αίτημα την αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας περιεχόμενης σε σύμβαση του τελευταίου με επαγγελματία, να διατάξει αυτεπαγγέλτως, για όσο χρόνο το κρίνει σκόπιμο, τη λήψη προσωρινών μέτρων εν αναμονή της έκδοσης τελεσίδικης απόφασης επί εκκρεμούς συλλογικής αγωγής με την οποία θα δοθεί λύση που θα ισχύσει και για την ατομική αγωγή, ακόμη και όταν τέτοια μέτρα είναι αναγκαία προς διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας της απόφασης που πρόκειται να εκδοθεί σχετικά με την ύπαρξη των δικαιωμάτων τα οποία επικαλείται ο καταναλωτής βάσει της οδηγίας 93/13.

(υπογραφές)